

**„A királynő emberei”. Beszámoló az Országos Levéltárban rendezett konferenciáról
Pályázati azonosító 204108/01393**

A november 22-én Budapesten a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Újkortörténeti Tanszék, a Magyar 18. századkutató Társaság és „A magyarországi rendiség politikai kultúrája” kutatócsoport (NKFI K 116166) közös szervezésében 2017. november 22-én megrendezett műhelykonferenciát nagy érdeklődés kísérte. Az NKA által támogatott „Államférfiak Mária Terézia szolgálatában” című tanácskozás résztvevői és a nagyszámú hallgatóság Mária Terézia királynő születésének (1717. május 13.) 300. évfordulójára, illetőleg egyidejűleg egyik fontos tanácsadója és magyarországi püspöke, Klimó György pécsi püspök halálának (1777. május 2.) 240. évfordulójára emlékezett.

A műhelykonferencia első szekciójának előadói Klimó György pécsi püspökkel foglalkoztak, a levezető elnök Forgó András egyetemi docens (PTE) volt.

Gözy Zoltán tanszékvezető egyetemi docens (PTE) *Az egyházi tisztségviselővel kapcsolatos elvárások és minták Mária Terézia idején* című előadásában a 18. század közepén a püspök főispánokkal szemben támasztott megváltozott elvárásokat vette górcső alá, és az egyes kritériumokat Klimó György püspök és főispán példáján keresztül mutatta be. Szóba került így az írásbeliség fontossága az egyházi adminisztráció terén, főispáni szerepkörében személyes részvétele a vármegyegyűléseken, a papi képzés, a börtönügy, a peres eljárások meggyorsítása és lezárása és más olyan területek, amelyek a hivatali professzionalizáció jegyeit mutatják a pécsi egyházmegyében és a Klimó által irányított vármegyékben.

Schmelcz-Pohánka Éva főkönyvtáros (PTE) *Egy egyetemalapítási tervzet margójára. Klimó György pécsi püspök kísérlete a pécsi egyetem újjáélesztésére* címmel tartott előadást. Történeti áttekintésében bemutatta a pécsi egyetemalapítási tervzet előzményeit, majd az egyetemi képzéshez szükséges könyvtári állomány bővülését, azok beszerzési forrásait, amelyek legújabb kutatásai révén váltak és válnak megállapíthatóvá.

A szekció utolsó előadója, Maczák Ibolya tudományos főmunkatárs (MTA–PPKE BILK) Klimó György recepcióját mutatta be egy 19. századi önképző kör munkái alapján *Klimó György és a Magyar Egyházirodalmi Iskola* című előadásában. Csajághy Károly (1815–1905), a pesti papnevelde önképzőkörének, a Magyar Egyházirodalmi Iskolának egyik tagja elsősorban nyomtatott források alapján írt hosszabb tanulmányt Klimóról, amelyet 1838-ban a szerző nevének feltüntetése nélkül jelentettek meg. Ez tekinthető a püspök elhunytát követően személye és tevékenysége első reprezentációs megjelenítésének, és tartalma fontos adalékokat nyújt arra vonatkozóan, mit tekintett az utókor fontosnak, maradandónak és példaértékűnek a püspök főispán életéből, illetve időszakából.

A második szekció két részben került megrendezésre, mindkét rész előadói a királynő hivatalnokainak személyiségét, feladataikat, a királynőhöz fűződő személyes viszonyt tárgyalták. Az ebéd előtti szekciórészben Kalmár János egyetemi docens (EKE, ELTE) elnökölt. A nyitóelőadást Szijártó István egyetemi docens (ELTE) tartotta, *A professzionális hivatalnokok tereziánus nemzedéke és a „bürokraták” hatalomátvétele* címmel. Kutatásai eredményeként négy nemzedéket: a háborús nemzedéket (1660 és 1680 között született hivatalnokok), az átmeneti nemzedéket (1680 és 1700 között született hivatalnokok), a konszolidációs nemzedéket (1700 és 1720 között született hivatalnokok), végül a tereziánus nemzedéket (1720 és 1740 között született hivatalnokok) mutatott be, amelyek szerepet játszottak a 18. századi hivatali életben. Az adatok alapján jellemezte az egyes csoportokat: származásukat, életkorukat, hivatalviselésük (kamarai, kancelláriai, majd helytartótanácsi, illetőleg kúriai) súlypontját, diétai szerepvállalásukat, lojalitásukat. A bemutatott diagramok

és adatok alapján könnyebben kimutathatóvá vált egy nemzedékváltás, valamint a 18. század derekára jellemző hivatali szakszerűsödés.

Soós István ny. tudományos főmunkatárs (MTA BTK TTI) Mária Terézia egyik kiemelt tanácsadóját és szakértőjét, Ürményi Józsefet és különleges feladatköreit mutatta be „... *kiváló tanácsnok minden ügyben*”. Ürményi József *a magyar politikai közéletben Mária Terézia uralkodása idején* címmel megtartott előadásában. A referátumban részletesen bemutatta a tehetséges hivatalnok pályafutását és a rábízott feladatkörök sokrétűségét. Az egyes hivatali állomások kapcsán a konferencia résztvevői meggyőző képet nyerhettek Ürményi József felkészültségéről, tájékozottságáról és szakértelméről. Ezen tulajdonságai miatt az uralkodónő számos kérdésben kikérte véleményét vagy éppen megbízta egyes kérdéskörök kivizsgálását és kidolgozását, és nem csupán a Ratio Educationis esetében, hanem ide sorolandók a szabad királyi városok ügyei, a nagyszombati egyetem áthelyezésének kérdése.

Az ebédszünetet követő hivatalnoki szekció-részben neves 18. századi hivatalnokok kerültek előtérbe, akik valamennyien élvezték a királynő bizalmát, és egy-egy szakterületen tanácsokkal is szolgáltak neki, valamint számítani lehetett rájuk az uralkodó reformterveinek véghezvitelekor.

Poór János egyetemi tanár (ELTE) először Nagy János levéltárost (BFL) kérte fel, aki *Idősebb Brunszvik Antal közéleti pályája* címmel előadásában nem csupán hivatali iratok, hanem a gróf latin nyelvű kéziratosa önéletrajzi vázlatára alapján mutatta be a hivatalnokot. Az előadó felhívta arra a figyelmet, mi minden befolyásolta a gróf karrierjének állomásait: a családi indíttatás, a kapcsolatrendszer és a pártfogói, országgyűlési részvétele és érdemei elismeréseként az uralkodónő személyes bizalma.

Tuza Csilla főlevéltáros (MNL OL) egy másik jelentős hivatalnoknak, galánthai Fekete Györgynek az életútját, hivatali feladatait és az uralkodónővel ápolt személyes viszonyát vázolta, a pápai királyi ügyvédi szerepétől az alkancellári poszton át az országbírói szerepkörig. *A királynő kedvelt tanácsadója: galánthai Fekete György* című előadásában felvillantotta azt a sokszínűséget, amellyel egy-egy 18. századi hivatalnoknak a munkája, a rá bízott feladatok között szembesülni kellett, és hangsúlyozta a jogi ismereteknek a 18. században betöltött fontosságát.

Horváth Gyula doktorandusz (ELTE BTK) *Mária Terézia horvát terveinek megvalósítója, Nádasdy Ferenc* (1708–1783) horvát-szlavón-dalmát bán személyéhez kapcsolódóan először a horvát bán hatáskörét és feladatait mutatta be általánosságban, majd Nádasdy Ferenc példáján keresztül egyes konkrét ügyeket. Az előadásban kiemelt hangsúlyt kapott az 1767-ben felállításra került Horvát Tanács (Consilium Croaticum) és a bánnak az ott betöltött szerepe, valamint az egyes tisztségviselőkhöz fűződő viszonya.

Az utolsó szekción Ring Éva c. egyetemi tanár (ELTE) elnökölt, az előadók a külföldön szolgálatot végzők feladatköreit, illetve pályafutásuk egy-egy szeletét mutatták be.

Elsőként Olga Khavanova igazgatóhelyettes (OTA SZI) tartotta meg *Gróf Esterházy Miklós. Mária Terézia első magyar karrierdiplomatája* című előadását, amelyből a hallgatóság képet alkothatott a gróf egyes állomáshelyeiről és a korabeli diplomatalét buktatóiról. A kalandos oroszországi kiküldetés példájából az is kiderült, milyen lehetőségei voltak a grófnak a Habsburg-udvar érdekeinek védelmére és mennyire latba kellett vetnie leleményességét.

Esterházy Pál Antal nápolyi követsége címmel Kalmár János egyetemi docens (ELTE, EKE) érdekes előadást tartott, az itáliai és nápolyi viszonyokat részletgazdagon tárta az érdeklődők elé. A gróf követségén keresztül bemutathatók voltak a 18. század ceremóniális előírásai, kiváltképpen a spanyol, a madridi eljárásrend. Leveleiből és jelentéseiből az is kiderült, mennyire eltért egymástól a Bécsben megszokott diplomáciai és udvari közeg, valamint a nápolyi udvar és az ottani nemesek életmódja.

Kulcsár Krisztina főlevéltáros (MNL OL) *Idegen herceg a helytartói poszton. Albert szásztescheni herceg* című előadásában azt mutatta be, miként került egy szász herceg számára „külföldi szolgálatba”, hogyan kerülhetett beházasodása révén a Magyar Királyság helytartói posztjára. Konkrét hivatali példák segítségével bemutatásra került, milyen feladat- és jogkörökkel, esetleges kedvezményekkel és különleges előjogokkal járt a helytartói feladatkör, de egyben az is, volt-e kivételezés, különleges „eljárás módja” a királynőnek vele szemben, és végül, mennyire sikerült a hercegnek betartania az előírásokat, voltak-e hibái és ezeknek milyen következményei lettek.

Az előadásokat élénk eszmecsere, számos kérdés és felvetés követte, és a jó hangulatú beszélgetések bizonyítják, hogy sikerült közelebb hozni az érdeklődőkhöz a 18. század második felét. A konferencia a kiválasztott személyek példáján keresztül mutatta be Mária Teréziának a családtagjaihoz, egyes hivatalnokokhoz, jelentős személyiségekhez, valamint Klimó György pécsi püspökhöz fűződő kapcsolatát és negyven éves uralkodásának egyes eredményeit.

A konferenciához kapcsolódóan raktárlátogatás keretében iratbemutatásra is sor került. Az érdeklődők elsőként királynő örökösödésével, trónra lépésével kapcsolatos dokumentumokat, majd hivatali iratokat, munkamódszerébe betekintést nyújtó ügyiratokat és feljegyzéseket, valamint fontosabb rendeleteit láthattak. A magánembert saját kezű feljegyzései bemutatása révén ismerhették meg. Az iratbemutatót a Királyi Könyvek egyik kötetének bejegyzése zárta: ezen felravatalozott királynőről készített színes festmény és az őt dicsérő latin nyelvű vers látható.

A nagy érdeklődésre való tekintettel 2018 folyamán más alkalommal is megrendezésre került a tematikus, Mária Terézia személyét és uralkodását, hivatali és magániratait bemutató raktárséta.

A megrendezett programokhoz ezúton is köszönjük a Nemzeti Kulturális Alap támogatását.

2018. augusztus 21.

Kulcsár Krisztina
szakmai vezető

Képi beszámoló

Műhelykonferencia Mária Terézia születésének 300.
és Klíma György halálának 240. évfordulója alkalmából

ÁLLAMFÉRFIAK MÁRIA TERÉZIA SZOLGÁLATÁBAN

archívum
Magyar Nemzeti Levéltár

MAGYAR
18. SZÁZAD-KUTATÓ
TÁRSASÁG

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Bölcsészettudományi Kar
Ljkonferenciák Társaság

nka

NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI
ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL
A MAGYARORSZÁGI JELTÉNYŰ FOU TITOK KULTURÁIS
ELŐFOKUSZOTT INKTEK 1331661

2017. NOVEMBER 22.

Maria Teresia
1755-1780

archívum
Magyar Nemzeti Levéltár

MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR
ORSZÁGOS LEVÉLTÁRA
Kiállító- és Konferenciaterem
1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2-4.

PROGRAM

09.30 | MEGNYITÓ

SZABÓ CSABA főigazgató (MNL)
KALMÁR JÁNOS egyetemi docens,
a Magyar 18. század-kutató Társaság elnöke

09.45 | I. SZEKCIÓ - KLIMO GYÖRGY PÉCSI PÜSPÖK

Levezető elnök: Forgó András egyetemi docens (PTE BTK)

GŐZSY ZOLTÁN egyetemi docens (PTE BTK)
Az egyházi tisztségviselőkkel kapcsolatos elvárások
és minták Mária Terézia idején.
Klímó György püspök és főispán

SCHMELCZER-POHÁNKA ÉVA főkönyvtáros (PTE)
Egy egyetemalapítási tervet megőzőjára.
Klímó György pécsi püspök kísérlete
a pécsi egyetem újjáélesztésére

MACZÁK IBOLYA tudományos főmunkatárs (MTA-PPKE BILK)
Klímó György és a Magyar Egyháziroldalmi Iskola

10.45 | VITA, KÁVÉSZÜNET

11.30 | 2. SZEKCIÓ - HIVATALNOKOK (I)

Levezető elnök: Kalmár János egyetemi docens (EKE, ELTE BTK)

SZIJÁRTÓ ISTVÁN egyetemi docens (ELTE BTK)
A professzionális hivatalnokok tereziánus nemzedéke
és a „bürokraták” hatalomátvétele

SOÓS ISTVÁN ny. tudományos főmunkatárs (MTA BTK TTI)
„... kiváló tanácsnok minden ügyben”.
Ürményi József a magyar politikai közéletben
Mária Terézia uralkodása idején

12.15 | VITA, EBÉDSZÜNET

14.00 | 3. SZEKCIÓ - HIVATALNOKOK (II)

Levezető elnök: Poór János egyetemi tanár (ELTE BTK)

NAGY JÁNOS levéltáros (BFL)
Idősebb Brunswick Antal közéleti pályahépe

TUZA CSILLA főlevéltáros (MNL OL)
A királynő kedvelt tanácsadója: galánthai Fekete György

HORVÁTH GYULA doktorandusz (ELTE BTK)
Mária Terézia horvát terveinek megvalósítója, Nádasdy Ferenc bán

15.00 | VITA, KÁVÉSZÜNET

15.30 | 4. SZEKCIÓ - „KÜLFÖLDI” SZOLGÁLATBAN
Levezető elnök: Ring Éva c. egyetemi tanár (ELTE BTK)

OLGA KHAVANOVA igazgatóhelyettes (OTA SZI)
Gróf Esterházy Mihály.
Mária Terézia első magyar karrierdiplomatája

KALMÁR JÁNOS egyetemi docens (EKE, ELTE BTK)
Esterházy Pál Antal nápolyi követsége

KULCSÁR KRISZTINA főlevéltáros (MNL OL)
Ídegen herceg a helytartói posztion. Albert szász-tescheni herceg

16.30 | VITA, ZÁRSZÓ

RÖVIDÍTÉSEK:
BFL - Budapest Főváros Levéltára
EKE - Esterházy Károly Egyetem
ELTE BTK - Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
MNL - Magyar Nemzeti Levéltár
MNL OL - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
MTA BTK TTI - Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet
MTA-PPKE BILK - Magyar Tudományos Akadémia - Pázmány Péter
Katolikus Egyetem Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport
OTA SZI - Orosz Tudományos Akadémia Szlavisztikai Intézete
PTE - Pécsi Tudományegyetem
PTE BTK - Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

MARIA TERESIA Dei Gratia Romanorum Imperatrix, Ferdinanda,
Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, et Slavoniae, etc. Regina, Archiduxissa